

Klinikai nyelvészet

Pszicholingvisztika

Hoffmann Ildikó

Nyelvi forradalom vagy fokozatos evolúció

- Nyelv biológiai alapjaiból kiinduló felfogások:
 - a) Az emberi nyelv egyedisége – elválaszt vagy összeköt?
 - b) A természetes nyelv egyediként jött létre, vagy több kritikus, de eredetileg egymástól független adaptáció kombinációjaként?

A nyelvkeletkezés kutatásának irányultsága:

- a hangrendszer (a jelek) kialakulása
- a kettős tagolódás keletkezése
- a jelentés keletkezése
- a szintaxis és a mondattani kategóriák keletkezése
- a nyelv eredeti, elsődleges funkcióinak kibontakozása

Kutatási eredmények a nyelvkeletkezés közvetett megismerésére

• Terület:

- ősrégészet
- paleoneurológia
- neurológia
- fajok biokémiája
- összehasonlító genetika
- humán genetika
- emberi és szubhumán gesztusok
- főemlősök kommunikációja
- fonetika
- kommunikációs izoláció
- a nyelv ontogenezise
- vokális tanulás (madarak)
- az ősember rajzai
- Nyelvi univerzálék
- A nyelv szerkezeti elemzése
- Közvetítő nyelvek (pidgin, kreol) vizsgálata

• Mondanivaló:

- tárgyak és életmód eleinknél
- nyelvi régiók alakulása az agyban
- agyi aszimmetriák, nyelv lokalizációja
- pontosabb rokonítás főemlősök között
- genom rokonság a fajok között
- nyelvcsaládok, ontogenezis, fejl. zav.
- gesztusnyelv elsődlegessége
- hasonlóságok/eltérések az emberi nyelvtől
- hangadás – észlelés agyi alapjai
- kritikus periódus a nyelvben
- gyermek - ősember párhuzam
- hangtanulás közös jegyei
- korai jelhasználat bizonyítéka
- mi tekinthető biológiaiainak
- nyelv és állati rendszerek eltérései
- nyelvalkotó képesség megnyilvánulása

Milyen szerepe van az agy fejlődésének a nyelv keletkezésében?

- Aszimmetriák az ember gyermeknél:
- anatómiai eltérés már a születéskor megvan: a bal félteke planum temporaléja az újszülöttnél nagyobb a jobb agyfélénél – kialakulása nyomon követhető az embrionális idegrendszeri fejlődésben (Galaburda 1995)
- Aszimmetriák fejlődésének vizsgálata: dichotikus hallgatási módszer eredmények alapján: a jobb fülről több szó adható vissza ok: szorosabbak a kapcsolatok a jobb fül és a bal agyfélteke között, mint fordítva

jobbfül-fölény = bal féltekei fölény

jobbfül-fölény kialakulása nyelvi ingereknél: 2-3 év körül alakul ki, 10 éves korra szilárdul meg

Adatok a gyermekkori afáziákból

Liégeois és mtsai 2001.

fMRI vizsgálataik alapján: korai bal oldali sérülések után a jobb félteke veszi át a funkciókat, jobb oldali aktivitás regisztrálható a nyelvi feladatokban, nem teljesen homológ területeken

de: 5 éves kor után a sérüléseknél megmarad a bal oldali dominancia (Battro 2001)

A nyelv agyi képviselete bal- és jobbkezeseknél

Kezesség	Félteke-altatás				Dichotikus helyzet		
	N	Nyelv bal	Nyelv jobb	Vegyes	N	Jobb fül helyes %	Bal fül helyes %
Jobb-	140	96%	4%	0%	303	46	36
Bal- és vegyes	122	70%	15%	15%	139	45	42

Félteke feladatok (Hiscock, Kinsbourne 1995, Davidson, Hughdahl 1995)

• Bal félteke

- nyelv
- mássalhangzó
- beszédhangok (szegmentálás)
- grammatika
- sorrendezett folyamatok
- formális
- elemző (analitikus)
- logikus
- racionális
- pozitív érzelmek

• Jobb félteke

- téri viszonyok
- magánhangzó
- intonáció (egészleges)
- pragmatika
- egyidejű folyamatok
- gyakorlatias
- egészleges (holisztikus)
- intuitív
- érzelmi
- negatív érzelmek

Reprezentációs rendszerek és kultúrák változása (Donald 2001)

• Kultúra neve	Faj, korszak	Emlékezeti típus	Átadás
• Epizodikus	főemlősök,	epizodikus események	nincs
•	5 millió év	tárolása	
• Mimetikus	Homo erectus	testtel reprezentál,	lejátszás,
•	1,5 millió év	társas mozgás	utánzás
• Mitikus	Homo sapiens,	nyelvi: szemantikus	mítoszok, elb.
•	100-50 ezer év	kat. és elbeszélések	tudás és átadás
• Elméleti	modern ember	külső táruk, rögzített	írás-olvasás,
• mm	10 ezer év	tudás	külső autoritás

A természetes nyelv kialakulásának kognitív feltételei

- Kognitív működés
 - munkamemória
 - többfelé figyelés
 - agyi plaszticitás
 - hosszú távú emlékezet növekedése
 - szemnatikai agyi részek kibővülése
- Szerepe a nyelvben
 - szótanulás, mondatfeldolg.
 - szótanulás, kontext. értelm.
 - tanulás az egész élet során
 - szavak tárolása
 - gazdagabb kontextuális jelentés

Az agy fejlődése és a nyelv keletkezése

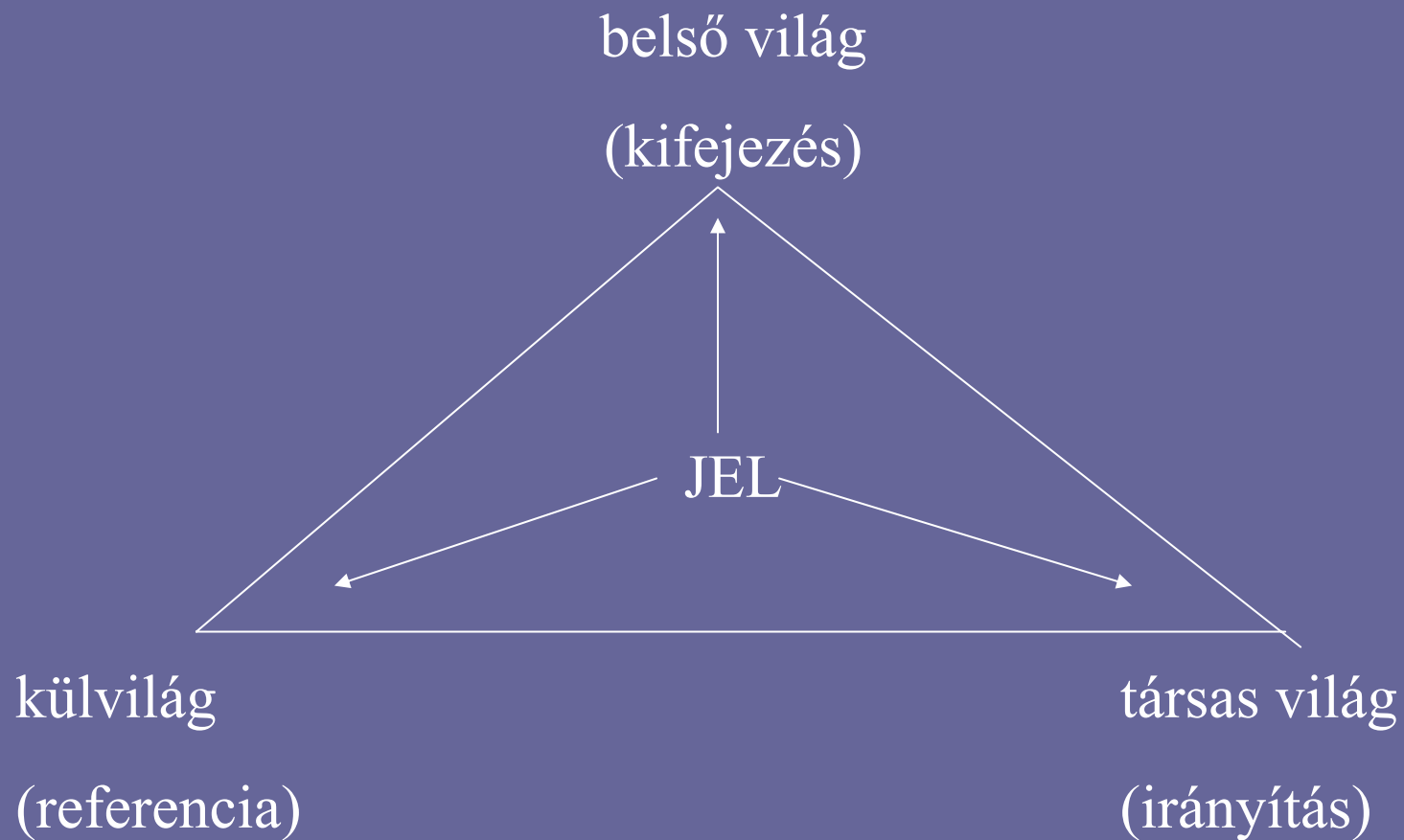
Kapcsolódási pontok:

- megnő az egész agy tömege
- a nyelvben majd szerepet játszó területek különösen fejlődnek
- megjelennek az emberi nyelvben középponti szerepet játszó agyi aszimmetriák

Nyelvi funkciók (Jakobson 1969)

Funkció	Jellemzés	Fogadói hatás	Példa
• Referenciális	utalás tényekre	ismeretrendezés	A labda sáros.
• Érzelmi	érzelem kif.	érzelmi beleélés	Olyan boldog vagyok!
• Irányító	utasítás viselk-re	cselekvésirányítás	Add ide a baltát!
• Fatikus	kapcsolattartás	hozzáférés növelése	Figyelsz rám egyáltalán?
• Metanyelvi	utalás a kódra	jelek újrarendezése	A szabadság is főnév.
• Poétikai	utalás üzenetre	művészi élvezet	Bús donna barna balkonon..

A nyelvi jel 3 vonatkozása (Bühler 1934)

Többszörös tagolódás elve a nyelvben

• Tagolódási szint	Halmaz	Jelentés nagysága	Emlékezeti státusz
• Hangok	20-50	nincsen, megkülönb. érték	implicit képesség
• Szavak	tízezrek	van	lexikai-szemant. emlékezet
• Mondatok	diszkrét végtelen	van, kiszámítható	szabályok, képesség, elemek a lexikai tárból, mondatok nem tároltak
• Szövegek, társalg.	diszkrét végtelen	nehezen kiszámítható	epizodikus, szemantikus és képesség alapú, nem tároltak